

förekommer Sö 140, Ög 130, L 1237 Vallsjö sn (Smål.), DR 74, i alla dessa inskrifter tecknat **iuar**. Såväl *Ioar* som *Ivar* är rätt vanligt under medeltiden (Lundgren-Brate). Det är snarast förvånande, att de så sparsamt förekomma i inskrifterna.

I UFT h. 5, s. 24 anmärkes till denna inskrift, att »det är icke osannolikt, att namnet *Ivar* är ett ristfel, för *Ikuar* el. *Ingvar*, alldenstund å tvänne Hargs-stenar i Skånella socken, Lilj. 436 och 437, nämnes en *Estrid*, hvilkens man var *Ingvar* (*Ikuar*) och som också hade en son med namnet *Ingvar*. De inskrifter, som här åsyftas, äro U 309 och U 310, vid Harg, Skånella sn. Den Estrid, som här omtalas, har haft en man Ingvar och söner Ragnvald, Sigvid, Ingvar och Jarlabanke. Ängby-stenens Estrid har haft en man **iuar** och söner Ingvar och Ingefast. Två namn äro visserligen gemensamma. Men det förefaller knappast troligt, att det är fråga om samma familj. Och det finnes icke tillräckliga skäl att antaga, att ristaren, som i övrigt har en mycket vårdad ortografi, skulle ha begått ett fel just i det viktigaste namnet i inskriften, i namnet på den man, över vilken stenen är rest.

Ängby-stenen har form av en triangel, med en mycket bred fot och med båda sidorna jämnt konvergerande mot den spetsiga toppen. Ristaren har sannolikt haft svårigheter att till denna stenyta finna ett lämpligt mönster. Han har använt samma komposition, som han nyttjat i flera andra fall, på U 457, U 467 och U 474, men han har på grund av stenens form varit nödsakad att vända det upp och ned. Det bör ha gjort ett egendomligt intryck på hans samtida, som voro vana vid den traditionella anordningen på runstenarna, med ormslingans huvud och stjärt nedtill på stenen.

Ristaren har icke signerat sitt verk, men det kan icke råda något tvivel om att han är Torbjörn, som har tecknat sitt namn på den mycket likartade Tibble-stenen U 467. Om Torbjörn se särskilt U 379.

479. Prästgården, Alsike sn.

Pl. 91.

Litteratur: B 1127, L 567, D 2: 232. J. Bureus, Fa 6 s. 73 n:r 137 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 1, Fa 1 s. 3; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 153; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 250; G. Stephens, ONRM 2, s. 623, 3, s. 279; E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 1127); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen står strax V om Alsike prästgård, på norra sidan av landsvägen. Stenens båda stycken voro tidigare sammanfogade med järnkrampor. Dessa borttogos 1940, varjämte stenen hopfogades med stenkitt och restes.

Bureus har själv upptecknat inskriften; den fanns »vidh Alzeke Prästegård Bergha» (Fa 6), »AlsEke Prästegård» (Fa 5). — I Ransakningarna meddelas, att »Wedh Alsikie Prästegårdh finnes 1 Runsteen». Hadorph börjar sin resa i Ärlinghundra härad här i dess nordligaste socken: »Den 23 Sept. 1682 reste iag till Erlinghundrats härad — först till Knifstad dher iag thenne sten vid prestegården afrijtade.» Hadorph skriver felaktigt Knifstad i stället för Alsike. Träsnittet i Peringskiölds Monumenta har påskriften: »Wijd Alsike Prästegård på sudra gärdet wid vägen, straxt uthom stora tompten» (B 1127: »I Prästegården vid Alssike S.», L 567: »Prestegårdens S. gärde»). På träsnittet antydes genom skraffering, att stenen var söndersprucken ungefär på mitten. Dybeck återfann endast det nedre stycket av stenen; det låg »utanför trågården, vid vägen». Senare har överstycket kommit till rätta, och stenen stod år 1909 på sin nuvarande plats, med de båda styckena sammanfogade med järnkrampor.

Grå granit. Höjd 1,80 m., bredd (över korsmitten) 1,10 m. Stenen är mycket grunt huggen,

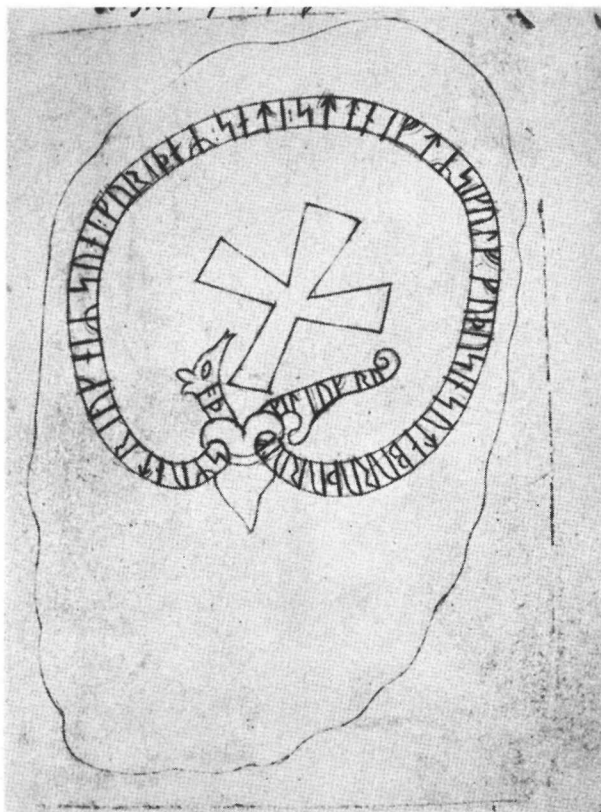

Fig. 199. U 479. Prästgården, Alsike sn.
Efter kopparstick av Bureus.

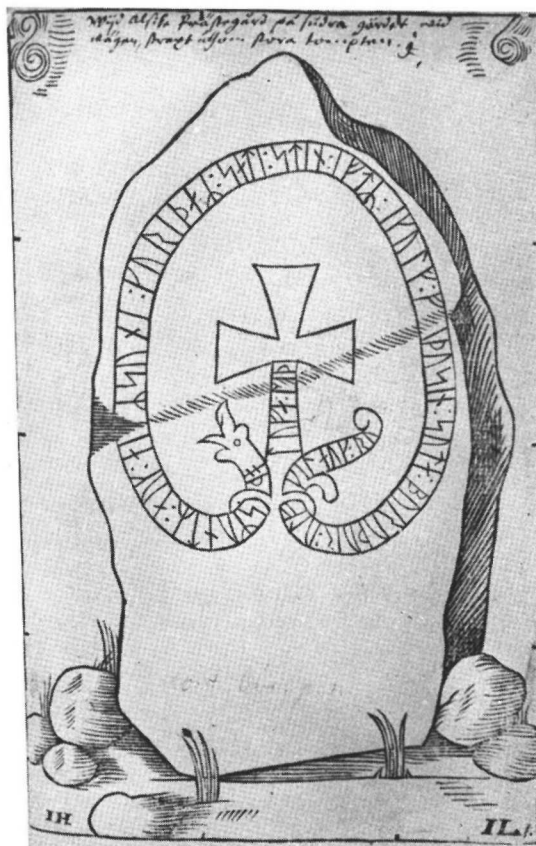

Fig. 200. U 479. Prästgården, Alsike sn.
Efter B 1127.

med fina smala linjer. Inskriften är därför ganska svårläst. Dock är ytan ej förstörd, och läsningen torde vara säker.

Inskrift:

× ousmuntr : auk : e - ir : sunir : kuripar : situ : stin : iftr : sikulf : f - þu sin : suta : burupur : ulfkil :
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
iuk : ru lufa : - iþi
70 75 80

Asmundr ok e - ir, synir Gyridar, sættu stæin æftir Sigulf, faður sinn, Sota broður. Ulfkell hiogg ru[nar], Lofa liði.

»Åsmund och e - ir, Gyrids söner, satte stenen efter Sigulv, sin fader, Sotes broder. Ulvkel högg runorna, Loves följesman.»

Till läsningen: Sk framför l o är svagt, men sannolikt. l o har bst endast på v. sidan av hst. Andra runan är oviss. Den har allmänligen uppfattats som þ (Bureus, Liljegren, Dybeck, Brate). Men den skiljer sig mycket starkt från inskriftens övriga þ-runor. Den liknar mycket mera ett u. Bst börjar uppe vid övre slinglinjen (i olikhet mot þ). Nedre delen av bst saknas och har sannolikt aldrig varit utförd. I sin nedersta del svänger visserligen bst svagt inåt mot hst, men detta beror sannolikt på att ristaren har velat undvika kollision med den mötande ornamentlinjen. Runan är snarast ett u, som har blivit något smalare än vanligt på grund av utrymmet. Övriga runor i första namnet äro fullt klara. Bst i 9 a är ytterst svag.

12 **e** är tydligt stunget. Den därpå följande runan är skadad, därigenom att den står i kanten av den spricka, som här går tvärs över stenen. Ett stycke i stenens kant är avslaget, varigenom övre delen av runorna 13—14 ha gått förlorade. Skadan fanns tydligen redan på Bureus' tid. Hst i runan 13 är svag; en bst som för **a** är svagt synlig; möjligt är, att runan har varit **h**. 17 **u** är knappast stunget; icke heller 21 **k**. 20 **r** står i en avsats på stenen; övre delen är svag, delvis bortnött, men nedre delen med bst tydligare, och runan är absolut säker. I 22 **u** finnes en svag fördjupning, troligen ej huggen. Alla runorna i 28—31 **situ** äro fullt säkra, ehuru matta, 36 **i** är icke stunget. 40 **s** är mycket svagt, närmast osäkert. 41 **i** har på mitten en grund utvidgning, som emellertid ej torde vara huggen. 42 **k** är icke stunget. Av 47 **u** finns endast nedre delen av en rak stav i behåll, som lutar avsevärt åt höger, tydligen för att undgå de långt utsträckta bst i 46 **f**. Övre delen av runan är borta. Runan kan icke ha varit **a**, ty då skulle ovillkorligen någon del av bst ha funnits kvar. Avståndet till 48 **p** är emellertid stort, och det förefaller därför sannolikt, att runan har varit ett vinkelformat **u** $\wedge$, ungefär sådant som det tecknas av Bureus (se nedan). Efter 49 **u** finns intet sk. 55 **t** går icke upp till övre slinglinjen. Liknande 64 **u**. 53—74 **suta : burupur : ulfkil : iuk : ru** är tydligt och säkert. Försättningen av ordet **runar** finnes icke huggen på stenen. 75—78 **lufa** är fullt tydligt. En hst i r. 79 är tämligen tydlig; därefter går sprickan mellan stenens båda delar över slingan. Avståndet till närmast följande runa, 80 **i**, gör det sannolikt, att en bst har funnits. Men huruvida det varit **i**, **r** eller **u**, kan ej avgöras.

Bureus (Fa 6): 2 **p**, 9 **i**, 12—15 **e - r**; 20 **r** fattas; 31 **i**, 47 **u** (tecknat $\wedge$), 75—82 **lufa** : - - - . Bureus anger tydligt, att inskriften har varit skadad på precis samma ställen som nu, genom sprickan tvärs över stenen. Fa 5: 9—15 **iukeia**, 28—35 **sati : sten**, 46—49 **fupu**. — Hadorph: 2 **p**, 9 **a**, 12—15 **eia**; 20 **r** fattas; 28—31 **sati**; 40 **s** fattas; 46—49 **fupu**; 75—82 **lufi lipi** (eller **lufi ikni**). B 1127: 2 **p**, 12—15 **ai - r**; 20 **r** fattas; 28—31 **sati**; 40 **s** fattas; 46—49 **f - pu**; 70 **a**; 75—82 **lufa lipi**. — Dybeck: 2 **p**, 12—13 **ea**, 70 **a**, 75—78 **lufa**. — Brate: 2 **p** (»**p** är alldeles tydligt»); 12—15 **ehia**. Om r. 13 anmärker Brate: någon runa »kan ej med säkerhet fastställas; de fåror, som finnas, synas närmast antyda ett **h**, som blivit mycket matt». 20 **r**, 28—31 **situ**, 41 **e**. Av r. 47 finnes »blott 4 cm. av en stav nedifrån, som lutar starkt åt höger; B 1127 visar åter blott en stav, som lutar åt vänster men som nu är bortslagen i remnan mellan stenens båda stycken. Runan har troligen varit **u**, ty om den varit **a** eller **o**, tyckes det, att spetsen av vänstra känne-strecket borde synas.» 79 **p**?

1—8 **ousmuntra** är namnet *Asmundr*. Ristaren har varit tveksam om huru han skulle teckna första vokalen; han har därför använt både **o** och **u**. Tydligen har vokalen i hans uttal varit starkt labialiserad, i varje fall icke rent **a**. — Det andra namnet kan icke säkert tolkas, då två av de fyra runorna äro skadade och ovissa. Möjligen **ehia**, vilket skulle kunna vara ett *Ægir*. Ett sådant namn tycks ha funnits under medeltiden (se Lundgren-Brate: *Æger*). — Om kvinnonamnet *Gyrið(r)* se U 77. — Mansnamnet *Sigulfr* synes f. ö. icke vara belagt i inskrifterna. I medeltida urkunder finnas sparsamma belägg, alla från Uppland (Lundgren-Brate). I västnordiska källor saknas det, med undantag av ett belägg, betecknande nog från Jämtland. Namnet synes sålunda ha varit företrädesvis svenskt. — Om namnet *Soti* se U 54 och nedan U 480; om namnet *Ulfkell* se U 100. — *Lofi* är tidigare känt såsom mansnamn från inskriften U 64.

Ristarens namn är *Ulfkell*. Han är f. ö. icke känd. Han synes stå ristaren Torbjörn nära, som varit verksam i Ärlinghundra härad och Sigtuna (se U 379). Att han har lärt av denne, visar såväl ornamentiken som runorna. Ett typiskt drag är att han har $\times$ vid inskriftens början, men f. ö. : såsom skiljetecken. Men *Ulvkel* är långtifrån en så omsorgsfull och skicklig ristare som Torbjörn. Hans runor äro ojämna och ofta osäkert tecknade. Framför allt är hans ortografi osäker. Han använder **r** i **ousmuntra**, har inskott av **u** i **burupur**, utelämnar runor i **ifta**, **f - pu**, **iuk**, utelämnar halva ordet i 73—74 **ru**. Detta sista förekommer också hos Öpir, med vilken

ristare Ulvkel f. ö. icke visar någon likhet. Det är under sådana förhållanden synnerligen vanskligt att bedöma värdet av formen 46—49 **fupu**, om nu den andra runan verkligen har varit **u**, vilket förefaller sannolikt. Former, som tyda på u-omljud i detta ord, äro dock rätt väl styrkta: **fupur** U 341, **fupor** U 234, **fopur** U 32, 34, Sö 115, L 2 Råby, Håtuna sn, L 29 Svarsta, Håbo-Tibble sn, L 117 Håmö, Läby sn, L 576 Örby, Lagga sn, **faupur** Sö 382, L 258 Åbyggeby, Vendsels sn. Sannolikt har **a** i detta ord labialiserats till **ø** genom u-omljud i förening med den föregående labiala konsonanten **f**. Förmodligen har uttalet varit växlande: dels det ljudlagsenliga *føður*, dels det genom utjämning inom böjningen uppkomna *faður*.

Oklar är innebörden av inskriftens sista ord, 75—82 **lufa : lipi**. De stå för sig, ristade på korsets fot. Det är sålunda icke säkert, huruvida de utgöra ett självständigt meddelande eller ansluta sig till något i det föregående, i så fall snarast runslingans sista sats **ulfkil : iuk · ru**. Brate översätter **lufa : lipi** 'med handleden'. Möjligen är det en bestämning till *Ulfkell*, **lipi** måste i så fall vara substantivet *liði*, m. 'följeslagare, hirdman', känt från Karlevi-stenen (DR 411). *Lofa liði* skulle i så fall innebära, att Ulvkel har tillhört Loves *lið*, ett krigarfölje vars anförare har varit en man vid namn Love.

Ristningen har två kors, liksom exempelvis den av Torbjörn ristade U 474. Båda äro mycket enkla. Det övre har samma form som på U 461.

480. Tagsta, Alsike sn.

Pl. 91.

Litteratur: B 1131, L 568, D 2: 233. J. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica Haftenus Exsculpta* (1624), n:r 31, Fa 6 s. 74 n:r 143 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 2, Fa 1 s. 3, Fa 10: 1 n:r 31, Fa 10: 2 n:r 33; *Ransakningarna* 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal* 1682; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 153; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 219; E. Brate, *Anteckningar* 1909 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), träsnitt (*Mon. Sveo-Goth.*, Fa 10: 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 1131); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen står i södra kanten av en liten skogsbacke, ung. 80 m. N om landsvägen Alsike kyrka—Knivsta station, strax Ö om en gärdesväg, som ung. mitt emellan Skäggesta och Tagsta går norrut från landsvägen. Marken tillhör nu Hagelstena, men är köpt från Tagsta. Stenen restes här år 1940. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Stenen fanns enligt Bureus »I Takstadha gärde i Alzäke» (Fa 6, Fa 10: 2), »Tackstad i Gärdet» (Fa 5), »Widh Takstad i Alzeke» (*Mon. Sveo-Goth.*). — I *Ransakningarna* uppges, att en runsten finnes »wedh Tagestadh». Hadorph: »Takstad gärde wid vägen.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Tacksta på gärdet wid vägen», »mitt för Hagstena by» (B 1131: »Tackstops Herregård i Alssike S.», L 568: »Takstad, vid vägen, midt för Högstena»). — Dybeck meddelar, att stenen »ligger på en höjd i södra gärdet». Enligt beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna» (1865) »låg stenen som bro i gärdet N.W. om Hagelstena». Tydligt är, att stenen icke alltid har funnits på samma plats som nu. Den har ursprungligen stått i gärdet, nära vägen, mitt för Hagelstena, men i senare tid, troligen omkring 1865, blivit flyttad upp till stenbacken.

Gröngrå granit med ljusare fläckar. Höjd 2,85 m., över nuvarande markytan 2,20 m., största bredd 1,65 m. Ytan är slät och jämn. Ristningen är synnerligen väl utförd, utomordentligt tydlig och väl bevarad. Linjerna äro breda, djupa och jämna. Mot den mörkare stenytan stå de ristade linjerna ljusa. Varje runa i inskriften är fullt säker.